

MARJA-LIISA VARTIO

Kvin-
nors
dröm
mar

SÖDERSTRÖMS

KVINNORS DRÖMMAR

MARJA-LIISA VARTIO

Kvinnors drömmar

SÖDERSTRÖM & C:O
FÖRLAGSAKTIEBOLAG

Originalets titel

KAIKKI NAISET NÄKEVÄT UNIA

Till svenska av

EVA STENIUS

ntamo 2012

ISBN 978-952-215-291-6

Tryck:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Tyskland

www.ntamo.net

Fru Pyy hörde sin man säga något i rummet bredvid. Han packade upp böcker och hon visste att hon borde gå in och hjälpa honom med att ställa upp dem på hyllorna allteftersom de kom fram ur lådorna. Hon hade själv radat ner dem hylla för hylla, det märkte han kanske inte utan staplade upp dem på golvet hur som helst och rubbade hela ordningen. Men fru Pyy hade genom fönstret fått syn på en lastbil, som stannade utanför deras hus. Hon stod kvar och tittade på den.

Ett flyttlass, tänkte hon, nya hyresgäster. Åtta lägenheter, en enda står obebodd.

De hade bott här snart en månad och hon hade redan hunnit vänja sig vid att lägenheten vägg i vägg var tom. De hade fått bo som i eget hus. Och fru Pyy märkte att hon inte ens visste om huset var lyhört. Nu lyssnade hon. Det hördes ljud. Hon hörde steg och prat, hon hörde hur nånting ställdes ner på golvet. Så hörde hon steg igen, nån gick uppför trappan, hon följde med stegen: nån gick nerför trappan, in i vardagsrummet, ut i tamburen. Lägenheten vägg i vägg var precis lik deras egen, enda skillnaden var att matvrån här i gavellägenheten hade ett litet fönster. De hade hunnit reservera gaveln genast när lägenheterna i radhuset annonserades till uthyrning.

Men kanske ljuden hördes så tydligt för att rummen ännu var tomma, inga gardiner för fönstren, inga mattor på golven? Och fru Pyy tänkte på hur stor lägenheten hade förefallit när de hade varit och tittat på den, mindes sin egen röst och

sin mans röst, hur det ekade när de ropade till varandra i de tomma rummen.

Tvärsöver gatan stod två tallar, hon såg dem nu igen, de stod där alltid. På andra sidan väggen hördes prat. Den som talade var tydligen mannen som nyss hade stått vid bilen och gett flyttkarlarna anvisningar om i vilken ordning sakerna skulle bäras in. Det var alltså den nya grannen, han som skulle bo vägg i vägg.

— Nu flyttar det in folk vägg i vägg med oss, sa fru Pyy. — Kom så får du se.

Och hennes röst hade ett tonfall som sa att hädanefter kunde de inte längre spika i väggarna mitt i natten, inte flytta möbler och inte dra sängar, inte ropa från bottenvåningen till övre våningen som hittills. De fick lov att akta sig. Hon måste förmana barnen och mannen. För man visste ju inte hurudana grannarna var, om de orkade höra allt och om de lyssnade. Det visste man inte innan man själv hade lyssnat till ljuden på andra sidan väggen.

Hon drog sig lite åt sidan, stod halvt dold bakom gardinen och pysslade med blommorna: den nya grannen hade kommit ut på gården och tittat upp mot fönstret, han lyfte nu ner ett litet runt bord från bilflaket. Fru Pyy nöp bort vissna blå blommor från en saintpaulia, undrade om hon också skulle ta bort blommor som inte var torra ännu utan bara slokade lite. Det var kanske bäst att låta dem vara, växten såg inte ut att ha nya knoppar. Men så knep hon av en stjälk och såg att hon hade råkat ta en med knoppar i alla fall.

Fru Pyy kände att hon blev fuktig om fingrarna, hon hade mosat sönder blomstjälken. Hon tittade ut hela tiden, lät den klibbiga lilla kulan glida mellan fingrarna ner i en kaktuskruka. Bilen stod kvar på gården, en kvinna kom gående på gatan med en mjölkkanne i handen. Fru Pyy försökte se vem det var,

men kvinnan hade försvunnit bakom bilen, hon hade visst stannat och tittat på möblerna på lastflaket. På andra sidan väggen hördes steg, nån gick ut och i samma ögonblick gick kvinnan vidare, hon tittade nu snett bakåt över axeln, alltjämt stirrande på flyttsakerna. På bilflaket låg en spegel med guldram, den var inlindad i en matta så att bara en liten del var synlig. Kvinnan kastade en blick mot huset, mot fönstren, gick sen sin väg med blicken riktad rakt fram.

Två barn kom fram till bilen, stannade; det kom flera barn och fru Pyy hann inte se varifrån alla kom springande. De stod i ring runt bilen, alla tittade uppåt, mot flyttsakerna.

Karlarna lyfte ner ett piano från flaket och lade remmar över skuldrorna. Ägaren stod lite längre bort, fäktade med armarna och pratade: det fick inte bli skråmor i pianot, det var visst det fäktandet betydde. Och karlarna bar in pianot, deras steg var långsamma, de höll bördan rakt, ägaren gick, barhuvad, mörcklädd, bakom dem och såg hela tiden efter att ingenting hände med pianot, att det inte stötte mot dörrkarmarna. Snart hördes röster på andra sidan väggen igen och tunga, taktfasta steg, fru Pyy tyckte sig höra hur pianot ställdes ner på golvet, bredvid trappan kanske, mot paneilytan på samma ställe där hon hade placerat två stolar. Sen kom männen ut igen.

Fru Pyy tittade.

På bilflaket stod en soffa, inslagen i brunt papper, och bredvid den ett stort runt bord. Bordet och de två länstolarna, som redan hade lyfts ner, hörde visst till samma möblemang. Fru Pyy hade hunnit betrakta de blanka stolbenen som liknade lejon tassar. Nu lyfte de ner soffan, den hade likadana fötter som stolarna, och nu bordet, men det var omlindat med ljus styv papp och omknutet med snören. Fötterna syntes inte, men troligen var de likadana som soffans och stolarnas, bordet hörde till samma möblemang.

En av flyttkarlarna böjde sig ner, reste sig igen och stod rak mitt på lastflaket. Han var klädd i skärmmössa och skinnjacka, i handen dinglade en takkrona. Ägaren sträckte sig upp och tog emot den, höll den upplyft, ordnade de hängande kristallerna. Han tittade länge på en av dem, såg väl efter om kronan hade kommit fram hel.

— Var ska vi ha de här?

Fru Pyy vände sig bort från fönstret och såg på sin man. Han stod vid bokskåpet med famnen full. Det var svårt att hålla i böckerna, han försökte trycka traven mot hakan, men den gled.

— Jag ska nog ordna dem, det är ingen skillnad, bär in dem hit bara.

Fru Pyy betraktade den nya ljusa bokhyllan, den hade kommit i går. Boklårarna hade stått på golvet en månad. Hennes man frågade var han skulle placera radion. Den skulle stå på en av hyllorna. Radions sladd låg på golvet. Fru Pyy undrade om den var tillräckligt lång.

— Hyllan blev för ljus i alla fall, sa fru Pyy. — Den kalkade väggen är så hög, den ser kall ut. Vi borde ha tagit nånting mörkare som kontrast. Och hon undrade, om det inte trots allt blev bäst att ställa alla böckerna på samma ställe, fast hon först hade tänkt sig att en del, de gamla böckerna med läderryggar, Uppslagsboken och andra som de aldrig läste i skulle ställas vid inomhusbalkongens utskjutande kant, där skulle de göra sig som dekorativa föremål. Men eftersom hyllan var så pass ljus, var det bättre att placera de mörkryggade böckerna där — men skulle de stå högt uppe eller lågt nere? De kunde kanske delas upp i grupper? Men då blev den alfabetiska ordningen rubbad. De måste ordnas om helt och hållet nu.

— Ett flyttlass, sa hennes man. Han tände en cigarrett, ställde sig vid fönstret.

— De flyttar in vägg i vägg med oss. Men stå inte där, du syns.

— Vad är det för folk, vet du det?

— Nej. Ett gift par visst. De har inga barn.

— Hur kan du veta det?

Och fru Pyy märkte att hon inte alls visste det, hon hade bara sagt det. Hon hade antagit att det var så därför att det bland sakerna på lastbilen ingenting fanns som tydde på barn, ingen barnsäng, ingenting.

— Nu bär de in soffan.

— Den är inte antik, sa fru Pyy. — Det kommer säkert direkt från affären, hela möblemanget, av förpackningen att döma. Antika möbler passar inte i en sån här våning, nån enstaka pjäs, varför inte, men inte ett helt möblemang.

— Det är tydligen förmöget folk, sa mannen.

Nu stod ägaren ute på gården igen, han samlade ihop de återstående sakerna, flyttkarlarna räckte dem till honom över bilflakets kant.

— Vem är damen?

— Vilken dam — det är kanske hans fru, sa fru Pyy. Först nu upptäckte hon damen, som tydligen hade varit inne i våningen och nu kom ut för att tillsammans med mannen bära in resten av flyttsakerna. Bilen gjorde sig klar att köra bort. Både kvinnan och mannen var långa, kvinnan nästan längre än mannen, fast det kanske bara verkade så: bastant, men ändå inte fet, inte vacker, men ståtlig, mörkt hår, god hållning.

Vad kan det vara för folk, tänkte fru Pyy. Hon såg damen böja sig ner och ta en kartong i vardera handen. De innehöll nånting tungt, hon tog stapplande steg och den åtsittande ljusgrå jumpern åkte upp lite i midjan. Mellan kjolen och jumpern lyste det vitt och när fru Pyy såg närmare efter märkte hon att det var huden som syntes. Hon tycks varken ha under-

kjol eller linne, det är för att se slankare ut, tänkte hon i förbigående.

— De har en kristallkrona, sa hon och vände sig bort från fönstret. — Den är vacker, fast jag förstår inte hur den ska passa i ett tak som det här. Jag skulle inte hänga upp en kristallkrona här, tänk dig, sa hon och pekade uppåt, hur skulle det se ut med en sån hängande där? Snett tak som i ett vindsrum, och bruna plankor som taksparrar i en storstuga. Det enda som passar här är nånting alldeles modernt, tycker jag, eller något enstaka vackert gammalt föremål, men inte stilmöbler och inte kristallkronor.

Och fru Pyy lämnade böckerna, gick tvärs över rummet och in i matvrån. Hon ställde sig vid bordet och tittade in i köket. Det stod disk på diskbänken, hon stängde köksdörren. Hon tog ett par steg bakåt, stannade och betraktade ett skåp med huvudet på sned, som om skåpet hade varit en skulptur, en modern som man inte vet vad den föreställer. Skåpet stod vid dörren. Det var målat i bleka färger.

— Tänk att de inte ville ge mig det där skåpet som alltid stod i storstugan förr. De sa att de inte visste vart det hade tagit vägen. De brydde sig inte alls om det, men de misstänkte att det var värdefullt, eftersom jag frågade efter det. Och så hittade jag det på lagårdsvinden.

Hon synade skåpet, gick fram till det, strök över dörren med handflatan, drog med fingret längs dörrens lodräta räfflor.

Och sen sa fru Pyy att de två stolarna vid trappan borde flyttas bort, de var fula där de stod.

— Vi skulle inte ha sågat av benen på dem. Nu verkar de blandras, nån svinras med korta ben.

— Det var du själv som vill ha dem låga för att de skulle vara bekväma att sitta i, sa hennes man. — Var har du sett såna svin förresten?

— Det gör precis detsamma om benen är korta eller långa, den gröna färgen på sammeten är så ful.

— Men stolen som farmor gav bort, den var vacker.

— Ja, sa fru Pyy. — Den hade passat här, bredvid spjalverket kanske, där länstolen nu står. — Stolstackarn, sa hon lite senare, så ful är den ju inte, men den behöver ny klädsel, blå kanske, blått är vackert mot den kalkade väggen. Att den är skrovlig gör den levande. Men underligt hur små rummen verkar nu, fast det här var som en kyrka först.

Hon tittade upp mot det sneda taket, det föreföll lägre nu än tidigare.

Hennes min blev fundersam, hon gick fram till fönstret, tittade ut.

Gården var tom.

Den dagen de flyttade in här regnade det. Fint duggregn, som blötte ner allting. Hon hade kommit ensam i taxi för att invänta flyttlasset, och här hade hon stått och tittat ut, sett deras eget bohag på lastflaket, när bilen hade stannat utanför dörren. Här hade hon stått, dörrklockan ringde, hon hade visst inte riktigt förstått att deras hem fanns på lastbilsflaket. Det berodde på regnet, i regn såg allt tråkigt ut. Och hon mindes hur hon alltid förr hemma hade arbetat ända till kvällsskymningen. Alltid var det kallt, hon frös om händerna, alltid var det smutsigt och alltid regnade det.

— Tycker du inte synd om människorna? . . . Ser du, här är den där boken, Viktoria, nu kom den fram, och du som sa att jag hade haft bort den, lånat ut den till nån. Men här är den.

— Vad säger du, synd om . . . , frågade mannen och satte lägsta hyllan på plats.

— Bara synd om, sa fru Pyy långsamt. — I största allmänhet . . . människor flyttar in och andra står i ett fönster och tittar på.

— Vad är det du säger?

— Fast för dem är det ingen sak att flytta in, allt de har är nytt och fint och dyrt. Men för oss. Samma gamla möbler fast lägenheten är ny, och att visa sitt liv för främmande människor. Det var bra att vi flyttade in här före alla andra.

— Vad pratar du om egentligen? Var ska jag ställa de här böckerna?

— Ingenting, jag bara pratar.

Fru Pyy skrattade. Och så glömde hon flyttlasset. Nu frågade hennes man hur han skulle ordna hyllorna där vaserna skulle stå och alla de andra föremålen, hur höga mellanrum han skulle lämna. Det är nu det ska göras, sa han och väntade. Han tänkte inte göra om jobbet en annan gång.

— Tänk noga efter nu, sa han, så du inte säger att jag har gjort fel igen.

— Högre, sa fru Pyy och viftade med handen. — Ännu högre, titta på det gröna kruset, det är ganska högt, som du ser, och det får inte nå ända upp till hyllan ovanför.

— Så där ja, sa hon när han hade satt in hyllan, vad det är vackert, och skaffar jag vasstrån till kruset ser de ut som blommor, eller tänk om jag skulle ställa det närmare fönstret. Och hon steg ner från stolen, flyttade den, klev upp igen och ställde lerkruset nära fönstret. Om en stund klev hon upp på stolen en gång till och flyttade kruset.

— Det är säkert den där ekonomen som flyttar in nu, han som disponenten pratade om, sa mannen. — Men det var så sant, jag glömde att säga dig att farmor kommer i morgon. Du var ute när hon ringde. Du ska möta henne vid tåget i morgon bitti.

— Jaså, sa fru Pyy och förändrade uppsyn. Hon såg sig omkring i rummet. — Då är det visst hög tid att vi bestämmer vilket rum hon ska få.

Hon gick fram till bokhyllan, flyttade ner Färgernas mästare, ställde Bevingade ord bredvid de andra ordböckerna och undrade om han hade hört att hon hade suckat. Plötsligt tyckte fru Pyy att rummet såg ut som en scendekoration för ett skådespel. Det var bara svärmodern som fattades. Men farmor skulle komma i morgon bitti, hon hade nästan hunnit glömma bort att farmor skulle komma tillbaka. Den här lägenheten var större än deras förra, men ändå nästan för liten: fyra rum, två uppe, två nere, en matvrå och innanför den ett miniatyrkök. Ett miniatyrkök. Bara aningen större än en vanlig kokvrå. Från matvrån kom man direkt ner i källaren, där det fanns bra lekutrymme för barnen. De hade tänkt inreda det till hobbyrum åt barnen. Men så hade disponenten sagt att värmeapparat inte fick installeras i källaren, det var förbjudet. Och hennes man hade inte velat bryta mot förbudet, fast han visste att vissa grannar i huset hade gjort det, åtminstone ställt in en elektrisk kamin . . . det fanns de som hade plastverkstad i källaren.

— Jag tror att det andra rummet här nere blir bäst med tanke på hennes dåliga ben, sa mannen.

— Men eftersom badrummet är i övre våningen måste hon ju i alla fall gå i trappan, då är det bäst att hon bor där.

— Då måste vi ge henne det största rummet, hon har ju sina egna möbler.

Fru Pyy hörde på mannens röst att han själv hade märkt hur trevligt det var när modern var borta, hos släktingar på landet. Han hade fått arbeta i fred på kvällarna i stora rummet i övre våningen, hon själv hade disponerat det andra och barnen hade haft gott om utrymme i bottenvåningen.

— Men barnen, sa hon. — De kan inte längre sova alla tre i samma rum, pojken är stor redan, han måste i så fall sova här i vardagsrummet, men det blir extra arbete med att varje

morgon bära bort sängkläderna. Och hur blir det när vi har gäster?

— Den ena av flickorna kan sova i farmors rum.

— Farmor snarkar.

Fru Pyy försökte skratta. De hade talat om den här saken förr. Men farmor kunde inte bo någon annanstans än hos sin son, vågade inte, och då måste det finnas rum. Och sonen har lovat sin pappa att ta hand om sin mamma. Om de åtminstone hade haft någon nytta av svärmodern, om hon hade hjälpt till någon enda gång, men nej. »Mamma får inte ansträngas», sa hennes man, och »jag har en så bra svärdotter», sa svärmodern. Fru Pyy tänkte i sitt stilla sinne, att hon snarare var en bra skådespelerska än en bra svärdotter.

— Jag går väl och ställer i ordning farmors rum då.

Hon gick uppför trappan. På översta trappsteget stannade hon och tittade in i rummen genom de öppna dörrarna. Genom fönstren syntes himlen, tre gröna granar avtecknade sig mot den. Hon hade alltid om morgnarna betraktat träden, och ibland när hon var ensam hemma på dagarna hade hon tyckt sig höra deras sus.

Flickorna lekte på golvet, de spelade loppspelet.

— Farmor kommer i morgon, vi måste göra i ordning det här rummet åt henne.

Och fru Pyy bad barnen städa undan sina leksaker.

— Jag var och hälsade på Kirsti ett tag i dag.

Skeden klirrade mot koppen när fru Pyy lade ner den på fatet. Hon hade slagit i kaffe, tagit socker och grädde, rört om med skeden, hela tiden aktat sig för att göra häftiga rörelser, suttit rak i ryggen, hållit i kaffekoppen med spretande lillfinger, druckit i korta små klunkar som man gör på ett kafferep, när kaffedrickandet är en bisak och hur man dricker och vad man pratar om medan man dricker huvudsaken. Men hon satt ensam. Hennes mans kopp stod tvärsöver bordet, han hade druckit en kopp och strax gått tillbaka till sitt arbete. Vem såg hur fint hon betedde sig, vem försökte hon göra intryck på? Den emaljerade kaffekannan eller mannen som satt i andra rummet och vände ryggen till?

Fru Pyy smuttade på kaffet.

Hon hade inte frågat sin man vad han sysslade med. Något beställningsarbete tydligen, extrajobb.

Det betydde att extrainkomster var att förvänta.

Hon tittade in i det andra rummet. Flottfläckarna på draperiet hade hon sett redan i går, men nu fastnade blicken vid dem. Barnen, tänkte hon, så länge barnen är i den åldern lönar det sig inte att göra något. Hon såg sig omkring i rummet, vardagsrummet, såg skråmorna på stolbenen och armstöden, de hade funnits där så länge att hon hade vant sig vid dem. Möbelklädseln måste förnyas, hon hade varit och sett på tyger. Möblerna såg förfärliga ut. Allting såg fattigt ut.

Jag har blivit så van vid det att jag inte ser det längre, tänkte hon.

Hon hörde sitt hjärta slå, kände sig som när hon var flicka och skulle fråga sin pappa om hon fick gå på dans eller i skolan när läraren delade ut rättade prov. Jag är rädd precis som jag inte var fullvuxen utan en osjälvständig varelse, tänkte hon och tittade bort mot skrivbordet.

När mannen lyfte papper såg fru Pyy en mörk fläck i armhålan. Han svettades förskräckligt nuförtiden. Och så dålig hållning han hade. Lutande skuldror, kutig i ryggen, och snart såg ingen kostym nånting ut på honom. Sitt rak i ryggen, maniska, tänkte fru Pyy säga, nu sitter du så där igen. Titta, så här sitter jag, jag försöker alltid ge akt på min hållning, och genast när jag märker att jag sitter fult, rätar jag på mig och drar axlarna bakåt. Så här, titta. Hon drog axlarna bakåt, men sa ingenting.

Ibland hade hennes man blivit ond, när hon hade råkat anmärka på honom, gått ut och slagit igen dörren efter sig.

— Vad gör du?

Fru Pyy väntade på att han skulle vända sig om. Då skulle hon genast säga honom att hon tänkte gå på en kurs i porslinsmålning.

Hon var tvungen säga det. Tvungen därför att hon redan i förmiddags hade kommit överens med Kirsti och inte hade kunnat förmå sig att säga att hon först måste tala med sin man. När hon hade sett hur full av energi Kirsti var, hade hon inte kunnat säga det, bara medgett att det var sant att hon hade suttit och väntat för länge, måste företa sig något, det var verkligen ingen nytta med att bara sitta hemma år efter år, nu måste hon företa sig något, annars blev det för sent.

Men hon borde visst ha sagt att det inte var så enkelt, att det inte bara var att säga: i morgon ska jag börja på en kurs i

MARJA-LIISA VARTIO

är en föreläsare för den »nya vågen» inom finsk litteratur. Hennes roman »Man som man, flicka som flicka» rönt uppskattning också i Sverige. Och *Se on sitten keväät* blev vid omröstning år 1957 i finsk radio »årets bästa roman».

KVINNORS DRÖMMAR

Huvudpersonen i Marja-Liisa Vartios senaste roman, fru Pyy, är en liten sovstadsfru, som har svårt att slå sig till ro i sin egen miljö och som inom sig bär på fantasier och ambitioner av mångahanda slag. Hon vill vara konstnärlig, hon köper tavlor direkt av konstnärerna själva och lär sig porslinsmålning. Hon vill ha ett smakfullt hem, hon vill ha träd utanför sitt fönster, hon vill ha en levande kontakt med omvärlden, d.v.s. hon vill delge mannen, barnen, grannfruarna och t.o.m. svärmodern de tankar, fantasier, minnen och infall som jagar genom hennes lilla huvud. Tyvärr har fru Pyy en vanlig man, vanliga barn, en vanlig svärmor och ett ack så vanligt hem. Mot denna bakgrund uppträder hon ofrivilligt som en stor komedienne: hennes reaktioner är alltför starka, hennes gester alltför yviga i den vardagliga omgivningen.

Porträttet av fru Pyy har en levande skärpa som etsar sig in i minnet. Marja-Liisa Vartios bok är både sann och rolig, att den är en smula bitter gör bilden ännu skarpare.

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

ntamo 2012

www.ntamo.net

Omslag av Kiki Maconi